

УДК 811.161.2'367

DOI <https://doi.org/10.32782/apv/2025.1.27>

Наталія ПАВЛЮК

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри української мови, Рівненський державний гуманітарний університет, вул. Пластова, 31, м. Рівне, Україна, 33028

ORCID: 0000-0002-4456-5682

Бібліографічний опис статті: Павлюк, Н. (2025). Комунікативна організація навчальної діяльності здобувачів вищої освіти. *Acta Paedagogica Volyniensis*, 1, 188–193, doi: <https://doi.org/10.32782/apv/2025.1.27>

КОМУНІКАТИВНА ОРГАНІЗАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

У статті зазначено, що важливим в навчальному процесі ВНЗ на сучасному етапі є впровадження, поряд із традиційними, інноваційних підходів, форм і методів навчання, спрямованих на якісне засвоєння здобувачами знань, умінь і навичок, розвиток їхньої розумової діяльності, стимуляція творчої активності здобувачів, виявлення вмінь та навичок критичного осмислення проблем, набуття досвіду самостійного опрацювання навчального матеріалу, пошукової роботи, набуття якостей, які стануть у нагоді в професійній діяльності. У науковій розвідці визначено, що комунікативний принцип навчання мови актуалізує проблему мовної комунікації, що є необхідною умовою існування та розвитку культури, вона забезпечує єдність культурних процесів у соціумі: створенні, зберіганні та трансляції культурних цінностей. Усі ці процеси закладаються у курсі «Основи наукових досліджень», «Сучасна українська літературна мова», «Українська мова (за професійним спрямуванням)», «Методика навчання української мови». Комунікативна діяльність – це та ланка, у якій перетинаються та взаємодіють мова як знакова її система методика викладання і культура, у якій мова існує й виступає її необхідним компонентом. Урахування цього зв'язку дозволяють попередити не тільки мовні, а й культурологічні помилки в мовленнєвому спілкуванні. Для обґрунтування цього принципу проаналізовано комунікативну особистісну організацію навчальної діяльності здобувача, яка передбачає три умови. Проаналізовано сутність понять «компетенція», «компетентність», дано чітке розмежування цих двох термінів. У процесі навчання здобувачів філологічного факультету основними завданнями з вивчення різних курсів є розгляд: теоретичних питань сучасної української літературної мови; концептуальних засад граматики сучасної української літературної мови вищої філологічної освіти, останніх досягнень українського та зарубіжного мовознавства; аналіз ключових проблем, спірних питань, що сприяють формуванню в майбутніх філологів науково-лінгвістичного мислення. У науковій розвідці зазначено, що проєктна методика полягає в спрямованості на створення певного виокремленого кінцевого продукту, що ґрунтується на власному досвіді здобувачів. Тому однією з переваг проєктної методики навчання мови зазначено той факт, що вона передбачає не тільки аудиторну, а й активну самостійну, індивідуальну та дистанційну роботу здобувачів.

Ключові слова: компетенція, компетентність, комунікативна організація навчальної діяльності здобувача, принципи модульного навчання, проєктна методика.

Natalia PAVLIUK

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor at the Department of Ukrainian Language, Rivne State Humanities University, Plastova str., 31, Rivne, Ukraine, 33028

ORCID: 0000-0002-4456-5682

To cite this article: Pavliuk, N. (2025). Komunikatyvna orhanizatsiia navchalnoi diialnosti zdobuvachiv vyshchoi osvity [Communicative organization of educational activities of higher education students]. *Acta Paedagogica Volyniensis*, 1, 188–193, doi: <https://doi.org/10.32782/apv/2025.1.27>

COMMUNICATIVE ORGANIZATION OF EDUCATIONAL ACTIVITIES OF HIGHER EDUCATION STUDENTS

The article states that it is important in the educational process of higher education institutions at the present stage to introduce, along with traditional ones, innovative approaches, forms and methods of learning aimed at high-quality assimilation of knowledge, skills and abilities by students, the development of their mental activity, stimulation of students' creative activity, identification of skills and abilities for critical thinking, acquisition of experience in independent processing of educational material, search work, acquisition of qualities that will be useful in professional activity.

The scientific investigation determined that the communicative principle of language learning actualizes the problem of linguistic communication, which is a necessary condition for the existence and development of culture, it ensures the unity of cultural processes in society: the creation, preservation and transmission of cultural values. All these processes are laid down in the course "Fundamentals of Scientific Research", "Modern Ukrainian Literary Language", "Ukrainian Language (for Professional Purposes)", "Methodology of Teaching the Ukrainian Language". Communicative activity is the link in which language as its symbolic system, teaching methodology and culture, in which language exists and acts as its necessary component, intersect and interact. Taking into account this connection allows us to prevent not only linguistic, but also cultural errors in speech communication. To substantiate this principle, the communicative personal organization of the applicant's educational activity, which involves three conditions, was analyzed. The essence of the concepts of "competence", "competence", a clear distinction between these two terms was given. In the process of training applicants of the Faculty of Philology, the main tasks for studying various courses are to consider: theoretical issues of the modern Ukrainian literary language; conceptual foundations of grammar of modern Ukrainian literary language of higher philological education, the latest achievements of Ukrainian and foreign linguistics; analysis of key problems, controversial issues that contribute to the formation of scientific and linguistic thinking in future philologists. The scientific research indicates that the project methodology is aimed at creating a certain isolated final product, based on the students' own experience. Therefore, one of the advantages of the project methodology of language teaching is the fact that it provides not only classroom, but also active independent, individual and distance work of students.

Key words: competence, competence, communicative organization of the student's educational activity, principles of modular learning, project methodology.

Актуальність проблеми. Враховуючи інтенсивний розвиток високотехнологічних галузей економіки, наукомісткої продукції та стимулювання ринку інновацій на сучасному етапі розвитку людства модернізація системи освіти – це основна мета підготовки кадрів. У зв'язку з цим, аналіз досліджень сучасних моделей освітньої діяльності та інноваційних процесів у вищій освіті звісно є важливим і актуальним.

Тому, у системі інноваційних змін, що відбуваються і в українському суспільстві (інтеграція до європейського освітнього простору; глобалізація соціально-економічних, політичних процесів), одне з перших місць посідає оновлення змісту вищої освіти з метою підготовки компетентних і конкурентоспроможних випускників, які завдяки якісній підготовці зможуть реалізуватися в суспільстві. Як наслідок, особливо важливого значення набуває ефективне вивчення української мови шляхом застосування в навчальному процесі інноваційних форм, методів і принципів навчання в умовах сьогодення (Удовенко, 2004).

На основі матеріалів дослідження та практичного досвіду викладання сучасної української літературної мови при підготовці майбутніх учителів-словесників у вищій школі, з'ясовано, що особливо важливим є впровадження у навчальному процесі поряд з традиційними інноваційних підходів, форм і методів навчання, спрямованих на якісне засвоєння знань, умінь і навичок студентами, розвиток їхньої розумової діяльності, стимуляція творчої активності студентів,

виявлення умінь та навичок критичного осмислення проблем, набуття досвіду самостійного опрацювання навчального матеріалу, пошукової роботи, набуття якостей, які стануть у нагоді в професійній діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У викладанні курсу необхідно враховувати також ідеї антропоцентричної наукової парадигми, орієнтованої на особистість студента з його комунікативними та пізнавальними потребами, актуалізувати в сучасній мовній освіті культуро-орієнтовані підходи до навчання мови. У сучасній методиці навчання мови цей погляд відображається у створенні нових підходів до навчання мови (культурологічний, лінгвокультурологічний, соціокультурний), формування нових предметних і ключових компетентностей, які необхідно формувати в процесі навчання мови (соціокультурної, лінгвокультурологічної, комунікативної).

Українські вчені – І. Огієнко, Ю. Шевельов, О. Курило, В. Ващенко, С. Єрмоленко, В. Склярєнко, М. Кочерган, П. Гриценко, В. Кононенко та інші розглядають мову як скарбницю національної культури, а культуру – як «чинник формування мовних явищ і процесів». Надання переваги мові або культурі, визначення функції однієї з них як основної було б неправомірним; сьогодні є актуальною проблема поєднання цих сфер духовного життя як спільного процесу, що розглядається в рамках лінгвокультурології. Вивчення мовних одиниць є одночасно вивченням рідної культури та входженням в культуру народу – носія мови, яка вивчається.

Мета дослідження полягає у визначенні інноваційних форм, методів і принципів навчання в умовах сьогодення та основних шляхів їх реалізації в процесі навчання студентів-філологів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Комунікативний принцип навчання мови актуалізує проблему мовної комунікації, що є необхідною умовою існування та розвитку культури, вона забезпечує єдність культурних процесів у соціумі: створенні, зберіганні та трансляції культурних цінностей. Усі ці процеси закладаються у курсі «Основи наукових досліджень», «Сучасна українська літературна мова», «Українська мова (за професійним спрямуванням)», «Методика навчання української мови». Комунікативна діяльність – це та ланка, у якій перетинаються та взаємодіють мова як знакова її система методика викладання і культура, у якій мова існує й виступає її необхідним компонентом. Урахування цього зв'язку дозволить попередити не тільки мовні, а й культурологічні помилки в мовленнєвому спілкуванні.

Для обґрунтування цього принципу слід проаналізувати комунікативну особистісну організацію навчальної діяльності студента.

Комунікативна організація передбачає три основні умови:

1. Спрямованість навчання студента не на здобуття мовних знань, а на вироблення навичок (граматичних, лексичних, фонетичних, мовленнєвих умінь), що забезпечують можливість здійснення мовленнєвої діяльності під час спілкування, реалізацію мови в актах комунікації (Тарнопольський, 2006, с. 52).

2. Друга умова, пов'язана з реалізацією принципу комунікативної організації, передбачає комунікативний характер вправ, що використовуються в навчальному процесі для вироблення навичок і мовленнєвих умінь (принцип ситуативного мовленнєвого спілкування) (Тарнопольський, 2006, с. 53).

О.Б. Тарнопольський зазначає, що найдоречніше застосовувати вправи різних рівнів, а найкраще – вправи найвищого рівня, призначені для засвоєння мовного матеріалу і розвитку мовленнєвих умінь в реальній комунікативній ситуації, а також таких, що відповідають меті навчання – розвитку комунікативної компетенції.

У дослідженнях сучасних лінгводидактів, які вивчали питання компетентнісного підходу до навчання, велику увагу зосереджено осмисленню

таких понять, як «компетенція» і «компетентність». Ці два терміни тривалий час були предметом дискусій, оскільки аналіз наукових джерел засвідчив, що мовознавці та лінгводидакти по-різному підходять до їх визначень. Донедавна терміни «компетенція» і «компетентність» вживались як синонімічні лексичні структури. Ця схожість не випадкова, так як обидва поняття походять від латинського слова «competentia» – узгодженість, відповідність, а «compete» – відповідати, бути здатним (Бусел, 2002, с. 217). Щоб не виникали труднощі перекладу, слід чітко розмежувати ці два терміни, що згодом було запропоновано сучасними лінгводидактами. Так, Т. Байбара, Н. Бібік, А. Богуш, М. Вашуленко, Л. Мамчур, М. Пентиліук, О. Пометун, К. Пономарьова, О. Савченко, Г. Шелехова, А. Ярмолук та ін. у своїх наукових дослідженнях розрізняють поняття «компетенція» і «компетентність». Учені розглядають «компетенцію» як категорію об'єктивну, тобто як норму, вимогу, ціль, а «компетентність» – суб'єктивну, особистісну, як результат оволодіння певною компетенцією. Як бачимо, об'єктивні умови називають компетенцією і розуміють їх як коло питань, з якими студент має бути обізнаний, або сферу діяльності, у якій він повинен бути компетентним. Як суб'єктивні умови, тобто компетентності, трактується здатність студента, набута у процесі навчання (включає знання, вміння, навички, цінності і ставлення), яка може реалізована на практиці.

3. Формування у студентів спонукально-мотиваційної фази діяльності – створення потреби в мовленнєвому спілкуванні. Для цього потрібна висока позитивна мотивація:

а) без мотивації мовленнєва діяльність взагалі не може розпочатися;

б) сама ефективність мовленнєвої діяльності зростає, коли є високою позитивна мотивація (Тарнопольський, 2006).

Національно-культурний компонент сприяє формуванню мовної свідомості здобувачів через усвідомлення мови як чинника культурної спадщини, як скарбниці культури, умінь виділяти в мовних одиницях різних рівнів.

В. Дороз зазначає, що «сучасні реалії інформатизованого суспільства, прагнення до євроінтеграції зумовили пошук нових концептуальних підходів до розвитку освіти, науки, культури». У процесі вивчення мовних одиниць для здо-

бувачів філологічного факультету основними завданнями курсу є:

- розгляд теоретичних питань сучасної української літературної мови; концептуальних засад граматики сучасної української літературної мови вищої філологічної освіти, останніх досягнень українського та зарубіжного мовознавства;
- аналіз ключових проблем, спірних питань, що сприяють формуванню у майбутніх філологів науково-лінгвістичного мислення (Дороз, 2008).

В організації навчального процесу в системі підготовки спеціалістів-філологів використовується кредитно-трансферна технологія викладання української мови у вищій школі, що передбачає оптимізацію освітнього процесу, посилення уваги до самостійної роботи здобувачів. Розглядаються традиційні і нові підходи до визначення статусу частин мови, дискусійні питання щодо проблеми другорядних членів речення в сучасному мовознавстві, сучасні підходи щодо класифікації членів речення, детермінантні й синкретичні члени речення, проблеми односкладного речення в сучасному мовознавстві, питання про парцельовані конструкції, проблеми гіпотаксису та паратаксису сучасної української літературної мови, питання про статус безсполучникового складного речення та ін.

У викладанні курсу використовуються принципи модульного навчання:

- принцип модульності, принцип структурованості змісту навчання, принцип динамічності, принцип оптимальності методів діяльності, принцип гнучкості, принцип усвідомленої перспективи, принцип різносторонності методичного консультування, принцип паритетності; методи функціональної спрямованості:

- методи одностороннього подання матеріалу;
- методи проблемного навчання, методи спонукання до творчого пошуку, методи активізації здобувачів, методи надання додаткової інформації, методи контролю, методи самостійної роботи, методи виховного спрямування;

- методи модульного навчання (інформаційні, операційні, пошукові, методи самостійного навчання), моделювання як метод наукового дослідження і метод навчання. Використовуючи першоджерела, критичну літературу та інтернет-ресурси, здобувачі готують виступи на одну із запропонованих тем (Нагаєв, 2007).

Серед новітніх підходів чільне місце посідає метод проєктів, який останнім часом набуває все

більшого поширення в сучасних освітніх закладах України. Є. Полат було узагальнено методичну класифікацію проєктів та описано досвід міжнародних інтернет-проєктів (Сігаєва, 2011).

Залучення здобувачів до роботи над проєктом зі збереженням певної послідовності (вибір теми, постановка завдань, обговорення процесу виконання, обговорення кінцевого практичного результату, збирання інформації, накопичення матеріалів, пошук додаткової інформації, обговорення первинних результатів, використання зібраного матеріалу у груповій комунікації, оформлення продукту проєктної діяльності, підготовка презентації, презентація проєктів, підведення підсумків) створює реально-практичну потребу у використанні студентами допоміжної літератури, фактичного матеріалу, каталогів, відеопрезентацій.

О. Каніболоцька зазначає, що специфіка проєктної методики полягає в спрямованості на створення певного виокремленого кінцевого продукту, що ґрунтується на власному досвіді здобувачів. Однією з переваг проєктної методики навчання мов є той факт, що вона передбачає не тільки аудиторну, а й активну самостійну, індивідуальну та дистанційну роботу здобувачів (Каніболоцька, 2013).

Необхідно зауважити, що проєктна методика навчання української мови у ВНЗ має певні особливості:

1) проєкт здебільшого буває міжпредметним і потребує актуалізації знань з різних галузей, і тим самим сприяє інтеграції міжпредметних зв'язків;

2) процес виконання проєкту уможливорює поєднання мовленнєвої діяльності з іншими видами діяльності: дослідницькою, трудовою, естетичною;

3) робота над проєктом передбачає поєднання самостійної індивідуальної діяльності здобувача з парною, груповою і фронтальною творчою діяльністю з розв'язання певної проблеми, що потребує вміння ставити проблему, визначати способи її розв'язання, планувати послідовність дій, підбирати необхідний текстовий матеріал, обговорювати його з членами групи, систематизувати, визначати способи його презентації і, нарешті, уміння усної презентації проєкту широкому загалу.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Таким чином, здобувачі оволодівають

міждисциплінарними знаннями, навичками та вміннями, що забезпечують їхню соціальну та професійну адаптацію в суспільстві. У процесі вивчення мовних одиниць звертається увага на розкриття внутрішньосистемної організації словотвору в морфологічному аспекті, з'ясування особливостей морфологічних закономірностей у відіменникових, відприкметникових, віддієслівних словотвірних гніздах, зокрема вивчення особливостей морфологічних трансформацій іменникових, прикметникових, дієслівних, прислівникових твірних основ. Під час вивчення «методики навчання української мови» здобувачі звертають увагу на розвиток мовних компетенцій учнів, ефективне використання методів і прийомів навчання, організацію навчального процесу та врахування психологічних і мовних особливостей учнів. Якщо зазначати дисципліну «Основи наукових досліджень», то здобувачі звертають увагу на принципи, методи та етапи проведення наукових досліджень, оформлення результатів, аналіз джерел і розвиток критичного мислення. А під час вивчення «Української мови за про-

фесійним спрямуванням» здобувачі звертають увагу на опанування мовних засобів і комунікативних навичок, необхідних для професійного спілкування, дотримання норм фахового мовлення та стилістики.

Досвід використання проєктної методики на факультеті української філології дає підстави стверджувати, що здобувачам надається можливість самим конструювати зміст комунікативної діяльності, визначати мовний матеріал, що призначається для активного засвоєння. Проєктна методика навчання лінгвістичних, методичних дисциплін є ефективним способом формування комунікативної компетенції студентів-філологів.

Таким чином, проєктом у методиці навчання студентів-філологів є система комунікативних вправ, яка передбачає самостійну творчу діяльність студентів-філологів з розв'язання певної проблеми. Такий підхід до визначення проєкту у вивченні лінгвістичних, методичних дисциплін дозволив нам розглянути проєкт як одиницю навчального процесу, під час якого студенти оволодівають знаннями, набувають компетенцій в межах певної тематики.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [Уклад. і головн. ред. В. Т. Бусел]. Київ, Ірпінь : ВТФ «Перун», 2002.
2. Дороз В. Ф. Методика викладання української мови у вищій школі : навч. пос. Київ : Центр учбової літератури, 2008. 176 с.
3. Застосування особистісно-розвивальних педагогічних технологій у підготовці майбутніх кваліфікованих робітників (методичні рекомендації для педагогічних працівників професійно-технічних навчальних освіти закладів, працівників науково-навчально-методичних центрів (кабінетів) професійнотехнічної МОН України) / М. В. Артюшина, Я. Ю. Білоконь, І. Б. Дремова, О. Б. Кошук, І. А. Мося, Т. М. Пащенко, Г. М. Романова ; за ред. Г. М. Романової. Київ : Ін-т проф.-тех. освіти НАПН України, 2014. 132 с.
4. Каніболоцька О.А. Інтерактивна методика у контексті комунікативного підходу до навчання іноземної мови у вищій школі. *Наукові записки [Національного університету «Острозька академія»]. Сер. : Філологічна*. 2013. Вип. 39. С. 263–265.
5. Нагасв В. М. Методика викладання у вищій школі : навч. посіб. Київ : Центр навчальної літератури, 2007. 232 с.
6. Сігаєва Л. Є. Використання сучасних інформаційних технологій в освіті дорослих України. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. Київ – Вінниця. 2011. Вип. 28. С. 66–71.
7. Тарнопольський Б. Методика навчання іншомовної мовленнєвої діяльності у вищому мовному закладі освіти. Київ : Фірма «Інкос», 2006. 248 с.
8. Удовенко О. М. Інтерактивні методи навчання. *Управління школою*. Харків, 2004. № 34. С. 11–14.
9. Ягупов В., Свистун В. Компетентнісний підхід до підготовки фахівців у системі вищої освіти. *Наукові записки*. Том 71. *Педагогічні, психологічні науки та соціальна робота*. 2007. С. 3–8.

REFERENCES:

1. Velykyi tлумachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy [Large Explanatory Dictionary of the Modern Ukrainian Language] [Uklad. i holovn. red. V. T. Busel]. Kyiv, Irpin : VTF «Perun», 2002. (in Ukrainian)
2. Doroz V. F. (2008) Metodyka vykladannia ukrainskoi movy u vyshchii shkoli [Methodology of teaching the Ukrainian language in higher education]: navch. pos. Kyiv : Tsentr uchbovoi literatury, 176 p. (in Ukrainian)

3. Zastosuvannya osobystisno-rozvyvalnykh pedahohichnykh tekhnolohii u pidhotovtsi maibutnikh kvalifikovanykh robitnykiv (metodychni rekomendatsii dlia pedahohichnykh pratsivnykiv profesiino-tekhnichnykh navchalnykh osvity zakladiv, pratsivnykiv naukovy-navchalno-metodychnykh tsentriv (kabinetiv) profesiinotekhnichnoi MON Ukrainy) [Application of personal development pedagogical technologies in training future skilled workers (methodological recommendations for pedagogical workers of vocational and technical educational institutions, workers of scientific and educational and methodological centers (offices) of vocational and technical MES of Ukraine)] / M. V. Artiushyna, Ya. Yu. Bilokon, I. B. Dremova, O. B. Koshuk, I. A. Mosia, T. M. Pashchenko, H. M. Romanova; za red. H. M. Romanovoi. Kyiv : In-t prof.-tekh. osvity NAPN Ukrainy, 2014. 132 p. (in Ukrainian)
4. Kanibolotska O.A. (2013) Interaktyvna metodyka u konteksti komunikatyvnoho pidkhodu do navchannia inozemnoi movy u vyshchii shkoli [Interactive methodology in the context of a communicative approach to teaching a foreign language in higher education]. *Naukovi zapysky [Natsionalnoho universytetu «Ostrozka akademiia»]. Ser. : Filolohichna.* Vyp. 39. P. 263 – 265. (in Ukrainian)
5. Nahaiev V. M. (2007) Metodyka vykladannia u vyshchii shkoli [Teaching methods in higher education] : navcha. posib. Kyiv : Tsentr navchalnoi literatury, 232 p. (in Ukrainian)
6. Sihaieva L. Ye. (2011) Vykorystannia suchasnykh informatsiinykh tekhnolohii v osviti doroslykh Ukrainy [The use of modern information technologies in adult education in Ukraine]. *Suchasni informatsiini tekhnolohii ta innovatsiini metodyky navchannia v pidhotovtsi fakhivtsiv: metodolohiia, teoriia, dosvid, problemy.* Kyiv – Vinnytsia. Vyp. 28. P. 66–71. (in Ukrainian)
7. Tarnopolskyi B. (2006) Metodyka navchannia inshomovnoi movlennievoi diialnosti u vyshchomu movnomu zakladi osvity [Methodology of teaching foreign language speech activity in a higher language educational institution]. Kyiv : Firma «Inkos, 248 p. (in Ukrainian)
8. Udovenko O. M. (2004) Interaktyvni metody navchannia [Interactive teaching methods]. *Upravlinnia shkoloiu.* Kharkiv. № 34, P. 11–14. (in Ukrainian)
9. Yahupov V., Svystun V. (2007) Kompetentnisnyi pidkhid do pidhotovky fakhivtsiv u systemi vyshchoi osvity [Competency-based approach to training specialists in the higher education system]. *Naukovi zapysky.* Tom 71. *Pedahohichni, psykholohichni nauky ta sotsialna robota.* P. 3–8. (in Ukrainian)